

ליילה צירקידזה נולדה וגדלה ברוסיה, אביה גרוזיני והיא עברה לגרוזיה בתחילת שנות ה-90. בגרוזיה פגשה את בעלה ונישאה. יש לה שני ילדים בגירים שמתגוררים בגרוזיה עם בעלה. לפני הגעתה לישראל לימדה רוסית וספרות בבית ספר גרוזיני, אך השכר היה נמוך מאוד. כדי לממן את ההשכלה הגבוהה של ילדיה הגיעה לעבוד בישראל בתחום הסיעוד הביתי. היא עובדת בישראל 5.5 שנים. נכון למעד כתיבת טקסט זה עבדה אצל שתי משפחות, עד שהנשים שטיפלה בהן נפטרו. בעת סדנת הכתיבה התגוררה בישראל ועבדה אצל משפחה שלישית.

החיים בגרוזיה

אם מישהו היה אומר לי שאעזוב את המדינה שלי, את בעלי וילדיי, ואסע – הייתי אומרת שהוא משוגע, והינה, בנסיבות שנוצרו, קיבלתי את ההחלטה מהר מאוד. קשה מאוד לחיות רחוק מהמשפחה ומהילדים, אך כשיש לך מטרה שעבורה אתה מוכן לסבול את זה – הכול מתגמד. כשסיפרתי לילדים שלי שזו התוכנית הם הבינו, למרות שהיה להם קשה לקבל את זה, כי בגרוזיה הגירת עבודה היא עניין שגרתי: מהרגע שגרוזיה יצאה מחסותה של ברית המועצות הייתה תקווה לדמוקרטיה ולחיים טובים יותר מאשר בעידן הקומוניסטי, אבל זה לא קרה. כל מה שנבנה בתקופת ברית המועצות – מפעלים, תשתיות, כלכלה – הופרט ונשאר בידיהם של המנהלים. הכול נשרד, חוטי חשמל נשדדו ונמכרו לכל המרבה במחיר והשתרר עוני ורעב. הכלכלה לא תפקדה לאורך כל שנות ה-90. בשנת 2001 עלה סקאשווילי לשלטון וקיווינו שהינה, זה קורה... ואכן הוא סלל כבישים, פתח בתי ספר ועשה הרבה דברים טובים עד שתנופת הפיתוח נבלמה, ועד היום הבעיה הכי קשה במדינה היא האבטלה. אולי 10% מהאוכלוסייה הבוגרת מועסקת באופן "נורמלי" – במגזר הציבורי, הוראה, פוליטיקה – והשאר מחפשים איך לשרוד.

מי שמגיע לגרוזיה נדהם מהשפע וקורא לה "מדינת חלום": לילדים הקטנים יש אייפונים, מרצדס הוא הרכב החביב על כולם, ואנשים קונים דירות. איך זה יכול להיות נוכח מה שאני מספרת? כי אין משפחה אחת בגרוזיה שבה אין לפחות מהגר עבודה אחד או שניים! זו בעיה קשה, כי לעיתים קרובות המשפחות מתמוטטות עקב כך: האישה עוזבת לחו"ל והבעל הופך לפרזיט שחי על חשבונה ומחפש ריגושים. בשביל מה לו להמשיך לעבוד בגרוזיה כשהשכר לא מספיק לתחבורה ולארוחת הצהריים שהוא אוכל? נוצרה מציאות שבה הצעירים מיואשים, והעבריינים מנצלים את זה.

ועדיין יש תקווה קטנה: קורה שצעירים שעבדו כמה שנים בחו"ל חזרו לגרוזיה, שיפצו את בתי הזקנים, התחילו לעבוד בחקלאות או בעבודות אחרות וחזרו לחיות שוב בבית. אני קוראת למי שהצליח לא לחזור לגרוזיה "א/עובדים שאינם חוזרים", כוח אדם פורה מבוזבז, פוטנציאל אנושי שזולג מהמדינה.

מכתב לנשיא גרוזיה

במכתב הזה אני רוצה להביע את תודתי העמוקה על הצעדים הפנטסטיים שבהם נקטת על מנת לשקם את המולדת שלנו, שנהרסה במהלך המהפכות התכופות שפוררו אותה לאורך שלושים השנים האחרונות. במשך שלוש שנות כהונתך נבנו מפעלים וחברות חדשות רבות, והאזרחים זכו סוף סוף בביטחון תעסוקתי וביציבות. הם שבו להאמין בעתיד טוב יותר. מרשים במיוחד שיקום החקלאות, שאפשר לאיכרים לחזור ולעבד את החלקות שלהם, המניבות עבורם יכולים שופעים. מרשימה לא פחות תנופת הפיתוח של מוסדות בידור להמונים. אבקש להחמיא לך על הגדלת קצבאות הזקנה, משמחת לא פחות ההשקעה במוסדות גריאטריים וטיפוליים, המעניקים לקשישים את הטיפול שהם זקוקים לו לעת זקנה – בדומה למה שנעשה במדינות מפותחות. השגת ביטוח רפואי עבור העם שלך, וסל השירותים המוצע במסגרתו גדל בהתמדה. אני רוצה לציין לטובה את חופשת הלידה בתשלום ואת האפשרות ללדת חינם במרפאות מטעם המדינה. תודה גם על הדאגה לכך שהריכוז על אשתי ועל הלוואות שהבנקים נותנים תישארנה נמוכות ותאפשרנה לאזרחים לנהל את כספם בהגינות. לא שכחת לוודא כי זוגות צעירים מקבלים הנחות והטבות בדיוק, מה שהשפיע לטובה הן על מספר הנישואים והן על איכות החיים והילודה. סוף סוף המדינה הבחינה ברבדים שאינם כוללים הישרדות בלבד, כמו השכלה ותרבות, ויצירות תרבות ואומנות, המוצבות ברשות הכלל, נשטפו ושוקמו אחרי שנים של ונדליזם והזנחה. אמצעי התקשורת זכו לניעור מקצועי, והקו המנחה של תוכניות הטלוויזיה הפסיק להיות וולגארי וגס. מסרים הדוגלים במוסר גבוה, ערכים, יושר וערכי המשפחה זכו לנראות גם בממד הזה. ספרי הלימוד בהיסטוריה עודכנו, והוצאו להם מהדורות חדשות ועדכניות. נורמות חברתיות מסורתיות חוזקו ציבורית, וקדושת מוסד המשפחה חזרה לסדר היום.

אלוהים, מה לא הייתי נותנת כדי לכתוב לך מכתב תודה אמיתי, לך העומד בראש המדינה, אבל לא... אתה לא עשית דבר מכל מה שתיארת כאן. כלום! ובגלל זה למעלה מ-2.5 מיליון תושבי המדינה נאלצו להיות מהגרי עבודה. התופעה הזו החלה עוד בימי הפרסטרואקה. מאז ועד היום מרבית האנשים שעזבו את הבית לצורכי פרנסה הם בעצם נשים, כי לגברים היה הרבה יותר קשה למצוא עבודה. נשים עזבו את הבית, את הילדים ואת המולדת. כמה כאב הן חוו במהלך השנים הללו! כמה פחדים והשפלות! כמה דמעות נשפכו לתוך כריות זרות! כמה משפחות נהרסו, כמה אנשים איבדו את שפיות דעתם! כמה מתו מגעגועים וכדידות! במדינה שלי כמעט לא נשארו נשים בגילים 25-60, כשהאשמה מוטלת עליך, ועליך בלבד. אתה חירש ועיוור לסבלם של האזרחים, שהעלו אותך לשלטון בתקווה שתבטיח את עתידם ותדאג להם. בגדת באומה שלך ופעלת למענך בלבד. אתה מפרסם תדיר נתונים מזהירים על אודות צמיחת הכלכלה, צמיחת המשכורות והתמודדות טובה עם המגפה העולמית, ואתה משקר כל כך טוב שהתחלת בעצמך להאמין בסיפור הזה. ומה לגבי העם? העם הפסיק לנופף בדגלים בעצרות, כי שליט הולך ושליט בא והחילופים מלווים בוויכוחים, אי הסכמות, האשמות הדדיות ואפילו מכות בין האופוזיציה לקואליציה. העם נדון להמשיך ולהתמודד עם עוני, מחסור והיעדר תקווה. העם הבין שהוא מקבל רק פירוורים, והגרזוני הבין שמי שיכול לעזור לו הוא רק הוא-עצמו, לפיכך הטיל את מקל הנדודים על כתפו, קשר אליו מטפחת, זרק לתוכה ציוד חיוני ויצא לעולם. אבל – מניעו

לא היו תירותיים. הוא לא מסתובב בעולם בסנדלים, כובע רחב שוליים ומצלמה טובה, אלא מצויד בשרירים הערוכים לעבודה קשה. כשהוא רואה ענן בשמיים, הוא תוהה אם הענן הזה חלף מעל ביתו ואם הבחינו בו ילדיו. הוא מחבק את הענן בדמיונו וכמה לכל עץ ופרח, חושב לעצמו: "אוי, כזה בדיוק גדל אצלי במולדת!". הוא רואה שכאן, במדינה הזרה, אנשים חיים אחרת, וחושב לעצמו "למה?? למה הייתי צריך לצאת למסע הזה, שכולו סבל וייסורים? לגמוע געגועים בלתי נסבלים לאהוביי ויקיריי רק כדי לספק דברים בסיסיים כמו השכלה גבוהה לילדים, תחזוקת הבית, רכישת מכונית קטנה שתביא אותי מהכפר העירה?". כמה אנשים יצאו למסע הזה כדי לראות לטיפול רפואי לילדיהם החולים או הוריהם המבוגרים? מדוע מדינה קטנטנה, שהצליחה לשמר את תרבותה במשך מאות שנים, שהגנה על מה שהיא יצרה מפני כיבושים ודיכויים של אימפריות אכזריות, הפכה לאחת המדינות העניות בעולם, עם כלכלה אפסית, כש-3/4 מאוכלוסייתה המשכילה – רופאים, מהנדסים, מרצים – הפכו לעובדי הסיעוד של אירופה השבעה?!

השאלות הן רבות, ואף אחד לא נותן תשובות. ואני? זו לי השנה השישית שבה אני מנקה בית שאיננו שלי, מבשלת לא במטבח שלי ולא עבור משפחתי, מתהלכת על אדמה שאינה אדמתי. זרם חשמלי מפלח את גופי וליכי מאיים לזנק החוצה מחזי כשאני רואה פתאום, באוטובוס, צעירה הדומה לבתי או צעיר ההולך באופן המזכיר את הליכתו של בני. אלו אינם ילדיי. לבי רואה מגעגועים כשאני רואה ברחוב זוג מחובק, אוזן ידיים, ואני מתכווצת מבושה ואשמה במחשבה על הוריי המבוגרים כשאני מתבוננת בילדיה של יפה (המטופלת; שם ברז) הבאים לבקרה בסופי השבוע עם ילדיהם, נכדיה. חלפו 1,900 ימים מאז שנמנע ממני כל זה: התרפקותם של ילדיי ובעלי, חיבוקים, שהייה במחיצת הוריי, התכנסות עם חברים לשירת קריוקי, ישיבה עם אחיי ואחיותיי סביב מדורה, פגישה עם בני המחזור שלי באוניברסיטה, תליית מצעים לבנים – שכובסו זה עתה – בשחרית היום. מזיגת חלב לחתולה וליטופה מאחורי האוזניים. אתה מצליח לתפוס כמה נגזל ממני? ואיך אשיב לעצמי את מה שאבד? אני מנחמת את עצמי שיום אחד אשוב ואקח חזרה את מה שנגזל ממני, אבל אני יודעת שהימים חולפים, השבועות והחודשים, ואלו לא ישוכו. קח אחריות על כל דמעה שלי – אני, המייבבת לכרית זרה – ועל הכאב העצום שחשתי הבוקר, כשהתעוררתי באחת מחלום קטן, טהור וממשי, ובו אני מושיטה קדימה מפתח ועומדת לפתוח את דלתו של ביתי שלי.

ההחלטה לעבוד בישראל

אף אחד לא מחליט בראש צלול לעזוב בית ל-15 שנה, אלא חושב שייסע לשנתיים-שלוש ויחזור להמשיך בחיים מאותה נקודה שבה עזב. גם אני חשבתי ככה, אבל בינתיים אני בישראל כבר חמש וחצי שנים ולא רואה את החזרה באופק. לצערי אני צריכה לממן את המשכנתא עד סופה, אחרת הייתי חוזרת כבר אתמול, כי בהרבה מקרים בני זוג נפרדים כי חזרות לא מאפשרת לחזור לנקודת ההתחלה. יש בפרידה הממושכת הרבה הזדמנויות לרומנים, גם מצד אלו שנשארו מאחור וגם מצד המהגרים עצמם – פתאום יש להם כסף לכזבוזים ולמה לא בעצם. גם אני רואה את ההזדמנויות סביבי. אני רוצה מציאות כזו בדיוק במולדת שלי. מהגרי עבודה רבים רואים את העולם מהצד. נדהמים מהעושר, מהדמוקרטיה, מהקרמה – ומשנים את נקודת המבט. כשהם חוזרים חזרה רואים פתאום עליבות ולא מבינים למה הגורל

שלהם כזה. הגישה שלהם משתנה, וכאשר הם מנסים לשנות את הבית שלהם ולהפוך אותו לדומה יותר למה שהרשים אותם בחוץ לארץ – זה לא ממש עובד.

אם לא הייתי נוסעת לא היה לילדים שלי סיכוי. בעלי מהנדס בנייה שמתפרנס מהרכבת רהיטים ואדני חלונות ומזה חיינו, בתוספת השכר העלוב שלי כמורה. היום בעלי מרחם עליי, הוא מרגיש אשם על כך שלא הצליח לפרנס אותי ונאלצתי לנסוע מהבית לשנים ארוכות, הוא מחכה לי ומבקש שאשוב מהר. הוא לא מבזבז את המשכורת שלי, ואני מרגישה שהוא מעריך את העבודה שלי. רבים אחרים הופכים לעלוקות וחיים על חשבון הנשים, כי כשהאישה נוסעת גברים מפתחים תסביך נחיתות והגבריות שלהם נפגעת, וכשנשותיהם חוזרות הביתה הן מוצאות שכל ההבטחות מרחוק לא קוימו: לא שיפוצים, לא מכוניות, לא דאגה לעתיד. הגברים סתם שתו לשוכרה את הכסף שלהן. נשים אחרות עובדות ומנסות למלא צרכים אינסופיים שלעולם אינם מתמלאים – בהתחלה צריך לאפשר לבן השכלה אז היא נוסעת לעבוד, אחר כך צריך להרוויח כסף כדי לממן את חתונתו, אחר כך לממן את החיים עם אשתו – מגורים ומכונות – ואז באים הנכדים ומה איתם?... ושוב צריך לשלם על בית הספר, על לימודי הבלט, על שיעורי הכינור – ויש נשים שעובדות ומממנות גם את הנכדים באוניברסיטאות. ואז הן חוזרות למשפחה שכולה חיה על חשבונה, אבל לא מוצאות את מקומן. כולם התרגלו לחיות בלעדיהן. כשהן מגששות לגבי שיבה הביתה הכלה שלהן שואלת: "אז ממה נחיה?". התופעה הזו ששמה הגירת עבודה, בדגש על הנשים, מזמנת פרוטיות וניצול מצד המשפחה. יש כאלו ששואלים: "למה שלחת מעט כסף??".

הממשלה מגלגלת מיליארדים על חשבון מהגרי העבודה, חלק גדול מהתקציב של גרוזיה נשען על הגירת העבודה. לא מספיק שאנחנו נאלצים לעזוב את הילדים והמשפחה, הייתה הצעת חוק לקחת לנו עוד 30% מהשכר, כמס. שם למעלה לא עושים כלום עבורנו, ורק רוצים את הכסף שלנו. אך בינתיים המדינה לא נוקפת אצבע כדי למגר את הבעיות הנוצרות כתוצאה מהגירת עבודה.

הרושם הראשון מישראל

ביומי הראשון כאן הגעתי לחוף הים בתל אביב וראיתי מראות שלא אשכח. זה היה בשעת ערב, והייתה מין רחבה כזאת ליד בית קפה. ניגנו שם מוזיקה וכל האנשים רקדו, כל אחד בסגנון שלו: רקדה אישה הרה עם בן זוגה, רקדו שני קשישים, רקדה ילדה קטנה עם חיתול. האווירה הזו נראתה לי כמו גן עדן! ראיתי איך אחרי אלפי שנות רדיפה, גלות והשפלות, היהודים הגיעו למולדת שלהם והם רוקדים! בלי קשר למי יפה או לא יפה, מי רוקד יפה ומי סתם מתנועע, כולם נעים באושר לצלילי המוזיקה. היו באותו יום עוד כמה רגעים נהדרים: ראיתי קשיש סולידי ומטופח בחברת נכדה קטנטנה, אולי אפילו נינה, והוא שיחק איתה כאילו היא הדבר הכי משמח שיש בעולם. נראה כאילו כולם מאושרים במדינה הזו, וחשבתי כמה כיף לחיות כאן! כולם מסתובבים בכגדי ים, לא מתביישים בגוף שלהם, ואף אחד לא שופט אותם. זה היה גילויי מבחינתי. חשבתי לעצמי כמה אנחנו סגורים ומסוגרים, כמה אנחנו עסוקים במרדף אחר פת הלחם... תהיתי אם רק מי שיש לו מה לאכול מרשה לעצמו לחיות. ואני? רציתי גם כן לרקוד, להצטרף לשמחה הפשוטה הזאת, אבל לא הצלחתי. אני מצטערת על כך.

ישראל היא לא גן עדן, כך גיליתי עם הזמן, אבל הכול יחסי. הבנתי שמערכת הבריאות כאן לא משהו, שיש חריקות, שאנשים לא מרוצים פה ושם... אבל אצלנו במדינה יש פער עצום בין מה שיש למה שאמור להיות לנו. שמעתי על ביבי, למשל, על הסיגרים והשוחה, ושכאן חושדים בחבר כנסת שקנה אחרי שלוש שנים דירה – כי זה סימן שאולי הוא קיבל שוחה. אצלנו? אצלנו היו מופתעים אם חבר פרלמנט חיכה שלוש שנים לפני שהוא קנה דירה... זה לא אמור להיות ככה.

העבודה בישראל

הימים הראשונים היו ללא ספק הקשים ביותר: שמיים אפורים ללא שמש, שרב ואוויר מחניק של חמסין. מרים בת ה־86 הייתה שם, משכילה ואנרגטית, אישה שקראה הרבה והייתה פעילה מאוד בחייה, והנה הגיעה לגיל האנחות וההתכווצויות התכופות מכאבים בלתי נסבלים, המונעים ממנה לשכב לישון. ידעתי שלרשותה עומדים כחודשיים ימים, וטיפלתי בה כמה שאפשר. כמה קשה היה לראות את כל זה! באותם ימים קרה מה שאחר כך לא יעזוב אותי במשך 6 שנים – תחושת חוסר הממשות של הפיצול הזה: הנה אני כאן, אם ואשת איש, שמעולם לא עזבה את הבית. מורה בעלת מוניטין. והנה אני כאן, בבית זר, אלפי קילומטרים מביתי. מתהלכת, מנקה, מכינה אוכל. מטפלת בקשישה לא מוכרת. "איך ייתכן שזה קרה לי?", שאלתי את עצמי. המחשבה הזו הובילה אותי למבוי סתום בתוך המחשבות שלי, להתמוטטות. התקשורת הכנה עם מרים בשפת האם, בגרוזינית, הפכה לחוט הצלה התופר יחד את החלקים השסועים בתוכי, הצייל אותי מאיבוד שפיותי. לאט לאט המוח הצליח לפתח מנגנונים לאיזון הרגשות הגואים, כי האדם מתרגל לכל דבר.

אני מקווה שזה לא יסבך אותי מול החברה שמעסיקה אותי, אבל אני עובדת 7 ימים בשבוע. זו בחירה שלי כי אין לי לאן ללכת בחופשות, וגם כי אני רוצה רק להרוויח כמה שיותר ולחזור חזרה הביתה. ביררתי מראש את התנאים וידעתי לקראת מה אני הולכת. בהתחלה הרווחתי פחות, ועם השנים השכר עלה.

פיתחתי לעצמי שגרה חדשה, שבליבה קשר וירטואלי עם הבית. כך יכולתי לברך את יקירי ב"בוקר טוב!" וב"לילה טוב!", ולטפל מרחוק בבעיות שצצו. והנה, תוך פרק זמן קצר הקשישה נפטרה, וזו הייתה הפטירה הראשונה שהייתי עדה לה. עקבתי בדאגה אחר המדרים שלה, שלאט לאט התקרבו לאפס, ולא הבנתי איך האחיות לא מבחינות בכך. בתה של מרים ונכרותיה לא זכו להיפרד ממנה, כך שמילותיה האחרונות ואנחת הפרידה שלה מהעולם הגיעו רק לאוזני.

אחר כך התחיל חודש שבמהלכו החלפתי עובדת סיעוד אחרת, באופן זמני, בדירה ישנה ליד אלנבי. התגוררה שם קשישה קטנה שבכתה הרבה ולא דרשה עבודה רבה. יחדיו צעדנו לשוק הכרמל הגועש בהמולה יס־תיכונית, ובערבים טיילנו לאורך הטיילת וחוף הים. אז הבחנתי בישראל שבה לא הבחנתי לפני כן: יפה, מרשימה, שזופה, שמחה. בתי הקפה שלה רבים מספור, מצוידים ברחבות שעליהן רוקדים כולם – מקטן עד גדול – כל אחד מכרכר איך שהוא יודע ומבין.

כעבור חודש מצאתי את עצמי ברמת השרון, בביתה הנעים של רוזה: קשישה עדינה מאודסה, ששיערה שיבה והיא מזכירה את סבתי האהובה, ליוסיה. רוזה קיבלה את פניי

בחמימות רבה. היה משונה לחיות איתה, כי היה לה אלצהיימר והיא חיה בעולם משל עצמה עד הערב. בערב, לפני השינה, נתתי לה כדור ופתאום הראש שלה התבהר ויצאו דברים לא צפויים. פעם היא אמרה לי פתאום: "ברגע שהגעת מצאת חן בעיניי! את יפה!! העיניים שלך נוצצות!!". היא הייתה חמודה מאוד, כמו תינוקת, ובכיתי נורא כשהיא נפטרה. שרנו שירים ברוסית יחד. היא לא זיהתה את הבן שלה, אבל שירים ברוסית היא זכרה. כל הזמן היא חיפשה את אמא שלה ושאלה אותי: "את אמא שלי?". ילדה קטנה ואבודה.

המחלה נטלה מרוזה בקצב מסחרר הן את זיכרונה והן את חריפותה, והותירה שובל חיזור. תשעה חודשים של לילות ללא שינה הותירו את חותמם על בריאותי. קרובים וחברים ייעצו לי להחליף מקום עבודה, כי אי אפשר ככה. מה עם החופשה? מה יהיה על הנסיעה הביתה, שלה המתנת? החופשה נדחתה בשנה. ילדיה של רוזה התייחסו אליי יפה, ולא פגעו בי הן מבחינת תשומת הלב שהעניקו לה והן מבחינת תשלום שכרי.

לבסוף התחיל הטיפול התרופתי ברוזה להשפיע, ורוז'צ'קה נרגעה. היא הפכה לשקטה יותר ונוטה לעצבות. השתדלתי לשמח אותה וללוות אותה בערכים לטיולים בכיכר. שם, בכיכר, הכרתי שתי אוקראיניות, ושלושתנו ניסינו לצבוע בצבעים בהירים את מציאות חיינו הקשה: הבאנו שתייה חמה בתרמוסים ומאפים מדי פעם. כשהיינו מתכנסות יחד, כולנו היינו שמחות: העובדות והקשישות המטופלות. בימי החופשה הנדירים שקיבלתי, נסעתי לטיולים מאורגנים למקומות קדושים. אף פעם לא העליתי על דעתי שאגיע לכנסייה בירושלים או לכנסיית המולד בבית לחם.

שלוש וחצי שנים ניסיתי לקשט את חייה של רוזה. סירקתי אותה יפה והלבשתי, טיגנתי עבורה בלינצ'ס שהיא אהבה ולעיתים קרובות החלפתי את זר הוורדים שעמד בסלון. בחודשים האחרונים לחייה רוזה השתתקה, ורק עיניה, שהציצו דרך הקמטים, חייכו. נהגתי לאחוז בידה כשזו הלכה לישון בשקט, פניה שלוות וטובות. ביום האחרון לחייה של רוזה, קטפתי עבודה ורדים אחרונים והנחתי אותם בזרועותיה ההולכות ומתקררות.

במהלך השנתיים וחצי האחרונות אני עובדת במרכז הרצליה. יפה, המטופלת החדשה שלי, היא ליטאית עצמאית למדי, והטיפול בה היה הרבה יותר פשוט. יפה לא יכולה להיות רגע ללא ספר ביד, ואני הולכת עבודה בשמחה לספרייה כדי לשאול ספרים ושואלת ספר גם עבור עצמי. אנחנו נוהגות לטייל ברחובה הראשי של העיר. כאן כבר לא חיפשתי מכרים חדשים, והעדפתי למלא את ימי בקריאה, בציור ובכדידות.

הגירת עבודה נתפסת כאקט לא נורמלי אצל אנשים שעבורם זו לא אופציה כלל, כי זה "לא הגיוני" לעזוב משפחה וללכת. הילדים של הקשישות שלי לא מצליחים לתפוס שככה אנשים פועלים. הם מכירים את הסיפור שלי ואת המשפחה שלי, אבל עד הנקודה שבה הם עומדים מול תופעה שהם לא מבינים לחלוטין. איך מסבירים להם דבר כזה? אני לא חושבת שאוכל לעשות זאת.

הזמן חולף. הינה עבר שבוע, הינה עבר חודש. אני שמחה שהזמן חולף ומקרב אותי הביתה, אבל אז אני תופסת שזה לא רק שהזמן חולף לטובתי – אלא שהחיים שלי גם כן הולכים ונגמרים...

חופשה ראשונה

לחופשה הראשונה שלי יצאתי רק לאחר שנה וחצי. כשנחתתי בשדה התעופה שלנו נשמתי מלוא הריאות, אחרי זמן רב, את הריח המתוק והרך, הריח המוכר של מולדת. הבן שלי לא בא לפגוש אותי כי הוא עבד ברוסיה, ובקרב מקבלי הפנים שלי זיהיתי מיד את בעלי. הפנים שלו נראו מודאגות וחמורות סבר. בתי עמדה לידו ואחזה בזר גדול של ורדים אדומים. זרקתי הצידה את המזוודה ומיהרתי לחבק את כתפיה השבריריות. נישקתי, נישקתי ונישקתי אותה. לא הבנתי איך חייתי שנה וחצי בלעדיה, מבלי להריח את ריח שיערה, מבלי לגעת בלחיים הרכות והמתוקות שלה. כמה ימים עברו עליי הרחק מבעלי ומילדיי! הרגשתי שזה לא יכול היה לקרות, שזה משהו שקרה ודאי לאישה אחרת. בכינו וצחקנו, התחבקנו והתנשקנו ללא הרף. בעלי לקח את הזר כי הוא ראה כמה הוא מפריע ללאנה [הבת] לחבק אותי. פירשתי את המתח בפניו כתגובה רגשית לקושי שלו להשלים עם העובדה שאני זו שנסעתי הרחק מהבית כדי לקושש פרנסה ולא הוא, ושהצעד הזה ערער את הגבריות שלו. אני, מצידו, הייתי שלמה עם ההחלטה כי קיבלנו אותה יחד. בעלי היה נחוץ בבית – כדי לטפל בגינת הירק, בכרם הענבים ובהורים המבוגרים שלנו – והכי חשוב, כדי לשמור על הבריאות ועל הלב החולה שלו. הוא חיבק אותי, אימץ אותי לליבו, והחיבוק הזה הסביר הכול.

כל הדרך המחשבות לא הרפו ממני: הרגשתי שהפעם לא אצליח לעזוב.

אחר כך נסענו לבית הקיץ בכפר, שם קטפנו אגוזים, בישלנו ריבה, הכנו לפתן ושימרנו הכול. רציתי להכין עבורם כמה שיותר מאכלים עבור החורף המתקרב, שיהיה להם טעים בהיעדרי. אחר כך נסענו לחמישה ימים לחוף הים בבטומי. ניתקתי את המחשבות כדי להתמקד באושר קצר המועד, כדי להתפלל בכל אחד מהרגעים שלנו יחד. יום לפני הנסיעה שלי חזרה התמודדנו עם הידיעה שזה נגמר, ובעלי לבש שוב את ההבעה המודאגת. אמרנו זה לזו שהכול "יהיה בסדר" – ביטוי שאימצנו כולנו, כל המשפחה – והחלטתי שאני לא בוכה בשום פנים ואופן, שאני מחזיקה את הדמעות בפנים עד שאיעלם מהמבט שלהם במדרגה האחרונה של המדרגות הנעות. עמדתי בזה. כשהמדרגות הנעות הובילו אותי מהם נופפתי להם ביד וחייכתי בזמן שהלב שלי נקרע לחתיכות. אחרי בדיקת הדרכונים, באולם ההמתנה, שחררתי את הדמעות.

המטוס לקח אותי חזרה לישראל. קורה בחיים שאנשים נכלאים בבית הסוהר ויושבים בכלא חמש שנים. מצבי הרי טוב יותר – אני נכלאת מרצוני במדינה יפה, המשלמת לי שכר עבור עבודתי, שכר שיאפשר לנו לעשות בבית שלנו את מה שלא הצלחנו לעשות במשך 24 שנות חיים משותפים. בגלל זה, בגלל ההזדמנות הזו, אני מודה לאל על מה שקרה לי.

רגעים נבחרים מהימים

30.6.21, יום רביעי: היום ביקרתי באוניברסיטת תל אביב. אני נמצאת במדינה זרה השוכנת בחלק אחר של העולם, והאוניברסיטה הזו שונה מאוד מהאוניברסיטה שבה אני למדתי. האווירה זהה. נשטפתי נוסטלגיה למראה הסטודנטים הזורמים מהרצאה להרצאה ונוכרתי בתקופת הנעורים שלי, בימי כסטודנטית, והשתכשכתי בזיכרונות.

- 1.7.21, יום חמישי: בטביליסי סוף סוף התקינו מזגן. הידרד! סוף סוף הילדים יוכלו לישון בשקט בחום הנורא.
- 2.7.21, יום שישי: יצאתי מבית החולים [שבו הקשישה מאושפזת] והגעתי לדירה מוקדם יותר. שוחחתי עם בעלי בטלפון. הם סיימו לעבוד בשדה התירס ומחר ירססו את כרם הענבים. אני רוצה אליהם. הביתה. רוצה להיות לידם.
- 3.7.21, שבת: לאניצ'קה חזרה ממשמרת לילה עייפה מאוד. זה מטריד אותי מאוד, צריך לשנות משהו מהותי באורח החיים שלה. צריך למצוא לה עבודה אחרת.
- 4.7.21, יום ראשון: הגעתי לבית החולים וראיתי איך בחור צעיר ישן במסדרון, במיטה לא מוצעת. התברר לי שזהו בנו של הקשיש הישן ליד החלון. גם אשתו הייתה שם ושוחחה עם יפה [המטופלת]. כנראה הוא היה אבא טוב ואהוב, הקשיש המאושפז, ובני משפחתו חוששים שמא ימות כשהם לא לציירו. אשתו לא משה ממיטתו למרות שגם לה יש מטפלת, וגם הבת מגיעה לעיתים קרובות לבקר. המשפחה הזו נגעה לליבי.
- 5.7.21, יום שני: נסענו לבילינסון, כדי שיפה תעבור MRI כפול. יש בישראל דאגה יוצאת דופן לקשישים, שמרשימה אותי מאוד. יפה שלי בת 89, והחליפו לה קוצב לב. מבררים הכול, בודקים, מטפלים. במולדת שלי טיפול שכזה אינו ריאלי, וזה כואב. בישראל קשישים זוכים להוקרה וכבוד מצד המדינה שלהם.
- 6.7.21, יום שלישי: שוב בבית החולים. ראיתי איך אב צעיר משחק עם בתו. היא צוחקת, מתגלגלת מצחוק. הלוואי ובני יתחתן בקרוב ויביא ילדים! אני מנחשת שהוא יהיה רך ועדין אל בתו שתיולד יום אחד.
- 7.7.21, יום רביעי: לאנה נפגשה עם חבריה לספסל הלימודים. אני שמחה שהם פיתחו חברות עמוקה. לתיאונה חברתה כבר יש שני ילדים, היא נשואה, ואחרת גם נישאה לאחרונה וצפויה ללדת בינואר. הלוואי ולאנה תפגוש כבר בחור שימצא חן בעיניה!
- 8.7.21, יום חמישי: העיניים שלי נפוחות מעייפות, ואני משתמשת בטיפות עיניים להקלה. הן עוזרות.
- 9.7.21, יום שישי: שוחחתי עם לוקה [הבן], הוא אימץ גור חתולים. הגור חמוד, צמרירי, כל הזמן נצמד ומבקש ליטופים. התמלאתי געגועים עזים כשראיתי אותו, כל כולי עורגת הביתה, להיות שם איתם, בבית.
- 10.7.21, יום שבת: שוחחתי עם אמא, היא שלחה תמונה מהפטל שצומח להם בגינה. הכול כל כך יפה וירוק! הבית בכפר עומד ליד הנהר. אני רוצה לשם, לחבק את אמא, לאכול פטל, הגעגועים גומרים אותי.
- 11.7.21, יום ראשון: הקשיש בחדר שבו יפה מאושפזת נפטר. כואב הלב.
- 12.7.21, יום שני: פגשתי את ויקה, עובדת סיעוד שעבדה איתי ברמת השרון. נעים לפגוש בן אדם החולק איתך סיפור חיים והשקפות עולם. באוקראינה, המולדת שלה, אותו בדרך כמו אצלנו בגרוזיה. הבן שלה נסע לעבוד בפולין עם אשתו, אבל לא מצא שם דבר והוא חוזר הביתה לאותו חידלון. מה יהיה? אין עבודה ואין פרנסה במחוזות שלנו.
- 13.7.21, יום שלישי: סוף סוף קיבלנו מכתב שחרור וחזרנו הביתה. אלוהים, כמה טוב להיות בבית!
- 14.7.21, יום רביעי: אני דואגת מאוד ללוקה, שלא מוצא עבודה נורמלית וחושב לנסוע לעבוד באירופה. הציעו לו לעבוד במכרה בפולין, אבל אני מתנגדת נחרצות. זה מסוכן

ומפחיד. שני חבריו מסתובבים בפולין כבר תקופה בלי למצוא שום דבר, וכל פעם צריכים שבועיים בידוד בגלל הקורונה – מפסידים כל הזמן זמן וכסף. צריכים לשלם עבור קורת גג ומזון, אך אין שום אופק תעסוקתי. צריך למצוא פתרון למצב הזה.

איך תיראה השיבה הביתה?

ברגע שיסתיימו התשלומים על הבית, אסע בחזרה. קשה לי יותר ויותר לחיות רחוק, ואני מחזיקה את עצמי בעבודה בכוחותי האחרונים. גם הבריאות לא הולכת ומשתפרת, והגוף מזכיר לי כל הזמן שהוא קיים. כל פעם אני מטפלת במחלה זו או אחרת, ואף נאלצתי לעבור ניתוח סביב גידול קטן – שלשמחתי התברר כשפיר. אני אסירת תודה למדינה הזו על הטיפול והדאגה לבריאותי. קרובי המשפחה, בצד השני של מסך הנייד, לא מאמינים שכל הטיפול שאני מקבלת כלול בביטוח הבריאות שלי ומוענק לי חינם אין כסף. כמה דמעות והתייפחויות עברנו יחד, כמה התמודדויות ואנחות. אני והמטופלת שלי – יפה – מדברות על הכול. יפה אמרה פעם אחת לילדים שלי: "אמא שלכם היא מלאך עלי אדמות". תמיד הרגשתי את ההערכה והחום, אבל כשאמרה זאת התרגשתי עד דמעות. כשאעזוב נתחבק ונתנשק, ויפה תאמר ש"עוברת כמוך לא אמצא לעולם. שיהיה לך בהצלחה והרבה אושר לך ולמשפחתך". עם המילים הללו אצא בפעם האחרונה מרחוב ויצמן 17. "שיהיה גם לך בהצלחה, יפה חביבה!", אומר לה, "חיי עוד הרבה שנים, ותסכי שמחה ואושר לילדייך ונכדייך". מילותיה של בתה של יפה מהדהדות בראשי: "את לימדת את אמא ליהנות מהבקרית שלה ולהעריך מחדש כל דבר פעוט". נכון, היו ימים שבהם יפה ענתה לשאלותיהם של ילדיה: "לא טוב...". היה להם קשה מאוד לשמוע את זה, ואני לא התעייפתי מלהזכיר לה שהכול בעצם טוב! שהיא מתגוררת בבית שלה, מתניידת באופן עצמאי, אוכלת בעצמה, נושמת, אינה זקוקה לעזרה בשירותים... בתקופה מאוחרת יותר, כאשר התאשפזה בבית החולים שלוש פעמים בחודשיים, יפה אמרה לי: "צדקת!".

לאחר שאעבור את עמדת בידוק הדרכונים, אתיישב באולם ההמתנה. "אוף!", אחשוב לעצמי, "הסתיימו שבועיים של חישובים והתעסקויות, שני לילות אחרונים ללא שינה וקדחת האריזה". עכשיו אמתין לטיסה שלי, ועוד שעתיים וקצת תדרוך רגלי על אדמת המולדת. אנשום את האוויר המוכר ואאמץ אל ליבי את יקירי. ולפתע תשטוף אותי תחושת המציאות המתרחשת סביבי. "כן, זה קורה. אני באמת נוסעת הביתה". התחושה האבודה הזו תמלא את כל ישותי במין שיכרון נעים.

המטוס יתרומם באוויר והאורות המנצנצים של תל אביב ילכו ויתרחקו. שלום, ישראל, תודה על הכול! מי יודע? אולי עוד ניפגש... נתתי לך חלקיק מהלב שלי, מהחום שלי, וגם את תפסת מקום משמעותי בליבי. וכעבור שעתיים אראה עוד אורות דומים הדולקים ברחובות שמתחת, אבל הפעם יהיו אלו אורות עירי האהובה – טביליסי. אבל זה, כמו שאומרים, סיפור אחר לגמרי. כמה יחכה לי שם! סידור הבית, התארגנות מחדש, כמה מפגשים מרגשים ועמוסים בשמחה ורמעי! ואז, בהמשך, אנסה לשזור יחד את חרוזי החוויות הישראליות שלי, הרגשות שהרגשתי, וודאי אעלה אותם על הכתב. החרוזים שונים יהיו זה מזה – קריסטלים שקופים ובהירים מחד ואבנים עכורות ומעורפלות מאידך.

מכתב על השידה למטפלת שתבוא אחריי¹

ראשית, אני רוצה לבקש ממך לדבר בשקט וברוגע, כי רוזה מתרגשת מאוד מכל דבר קטן והוא עלול לערער אותה. נתחיל משעות הבוקר: רוזה מתעוררת מוקדם, ואוהבת לשטוף את הידיים בגוש סבון ולא בסבון ידיים נוזלי. חשוב לא להאיץ בה, לתת לה ליהנות מהטקס הקטן הזה. היא נהנית מזרם מים דק והנחת הסבון בסוף בסבונייה. היא אוהבת מאוד להתקלח ואומרת: "אני אוהבת להיות נקייה!". בבקרים היא אוהבת לסדר את המיטה שלה בקפידה ולהניח על הספה את הכריות בסדר מסוים. היא אוהבת לסדר את השיער, להניח כל שערה במקומה ולהדק אותן בידיים רטובות לפני האיסוף שלהן לפקעת. חשוב לה שהכול יהיה נקי ומסודר.

רוזה אוהבת מאוד פרחים העומדים בכד ליד הספה, בעיקר ורדים. אני תמיד מציינת באוזניה שאלו "הוורדים של רוזה [ורד ברוסית]", והיא מגיבה אליי בחיוכה התמים והילדותי. לפני כן, כשהייתה צלולה יותר, היא סיפרה איך שתלה ורדים עם בעלה, ונהגתי לשאול אותה: "והיכן החזקתם את התרנגולות?". היא הייתה מופתעת, כל פעם מחדש, ושאלה "איך את יודעת?", וסיפרה איך כל המשפחה גידלה תרנגולות ופטל, וכמה בעלה היה חרוץ ודאג לכולם. בעלה מעולם לא העניש את הילדים או הרים עליהם את קולו, והם אהבו אותו אהבת נפש. הסיפורים האלו מרגיעים אותה, והיא אוהבת להאזין גם לסיפורי הזולת. נהגתי לשיר לה והיא הייתה מצטרפת לשירה, ובעיקר אוהבת שירים מתקופת ברית המועצות ושירים ידועים מתוך סרטים. היא אוהבת מאוד קפה וגלידה, כך שאפשר להפוך את אכילת הגלידה לטקס קטן ונעים.

הרציאי אותה כמה שמתאפשר לך למרפסת, כי היא אוהבת לשבת בה. דאגי שתשוחח עם השכנות שלה, שחיו בשכנות לה עוד בפולין וגדלו מול עיניה. בשום פנים אל תקחי אותה לטייל בימים שנושבת בהם רוח, כי רוזה חוששת מאוד מפני רוחות. כאשר נושבת הרוח כדאי לסגור חלונות ודלתות, כדי שהיא תוכל למצוא מרגוע לנפשה.

1 מקטע זה בטקסט זה נכתב כחלק מתרגיל כתיבה אשר עסק במטופלת הקודמת של צירקזזה, רוזה.

ציור: ליילה צירקידזה – Lela Tsirekidze

